

1. A Biblia szerkezete, felépítése (mindkét testamentumhoz)

- A kifejezés a görög “biblion”, “bibliosz” szavakból ered = könyv(ecske)
- Latinul a Biblia Sacra ebből eredően Szent Könyvet jelent

Felosztása

- Két fő részre oszlik, melyek nagyon különböznek
 - Az **Ószövetség** **KR.E. 1200-120 KÖZÖTT** keletkezett
 - Nagyobb terjedelmű és több időt ölel fel
 - Nem egységes (vannak benne szerelmes versek, zsoltárok, történetek is)
 - Lényege: Ábrahám és Isten között kötött szerződés értelmében a **zsidó a kiválasztott nép**
 - Főleg héber, kisebb részben arámi nyelven íródott
 - Az **Újszövetség** **KR.E. 60-130 KÖZÖTT** keletkezett
 - Kisebb, de fontosabb, 4 evangéliumból épül fel
 - Propagandacélokban íródott, a hit elterjesztéséért
 - **Jézus** életéről, haláláról, az ő és a próféták tevékenységéről szól
 - Minden népnek szól, nem csak a kiválasztottnak, ezért a zsidók nem is fogadják el
 - Koiné görög nyelven íródott

Kanonizáció

- Az **Ószövetség kanonizációja** (megszerkesztése, a szövegek véglegesítése) **kétszer** is megtörtént:
 - a **júdeai/palesztin kánon** **KR.E. 1. SZÁZAD ÉS AZ KR.U. 1. SZÁZAD** között keletkezett
 - héber nyelvű, és kevesebb könyvet tartalmaz
 - ez adja a református biblia alapját
 - az **alexandriai kánon** **KR.E. 3.-2. KÖZÖTT** keletkezett
 - görög nyelvű, bővebb
 - ez adja a katolikus biblia alapját
- Az **Újszövetség szerkesztése** hosszú folyamat eredményeképpen, a **4. SZÁZAD**ra fejeződött be
 - **397**-ben erősítette meg a karthágói zsinat
- **Apokrif könyvek:**
 - a **23 elveszett könyv** (pl. a szájról szájra terjedő Jásár könyve) főként Izraelről, háborúkról, királyokról szolt
 - a **Rózsa-keresztesek hamisított könyvei** nyomtatva vannak (pedig állítólagos keletkezésük után 500 évvel jelent meg a könyvnyomtatás)
 - a **“kimaradt könyvek”** benne vannak a Septuagintában, de később nem fogadták el őket (ezek közül párat a katolikusok belefoglaltak az Ószövetségbe), ezek **KR.E. 300 ÉS KR.U. 70** között íródtak

Definíciók

- kánon – hit szabályait tartalmazó, Istentől ihletett iratok gyűjteménye
- apokrif iratok – egyház által a kánonból kihagyott könyvek, hamisnak ítélt iratok
- Septuaginta – a Biblia első görög nyelvű kiadása

Zsidó-keresztény kultúra, ünnepek

Zsidó ünnepek

- **Purim** (március eleje) – “dorbézolás”, vidám ünnep
- **Pészach** (Pászká) – húsvéthoz hasonló. A kovásztalan kenyér, az (Egyiptomból való) kivonulás, a (10 csapás) elkerülés ünnepe
- **Sávnót** – az új kenyér ünnepe (mint pünkösöd), a 10 parancsolat lehozatala, a lányok felnőtté avatása

- **Rós Hásána** – teremtés ünnepe, a zsidó újév vége felé
- **Jom Kippur** – az engesztelés napja (szept/okt.) Isten megbocsájt a aranyborjú imádasáért, böjt, a főpap kiejtheti Isten nevét (Jahve)
- **Szukkót** – sátoros ünnep, vidám, egy héten át
- **Hannuka** – karácsonyhoz hasonló (december), nem bibliai eredetű, a görögök elleni felkelésre emlékezik
- **Sábath**, vagyis **szombat** – péntek estétől szombatig **nincs munka, főzés, stb.**

Keresztény ünnepek

- **Húsvét** – Jézus halálára emlékezik. Böjt, nagyhéten: csütörtökön virrasztás, pénteken keresztút, szombaton sötétség (gyertya)
- **Pünkösöd** – Jézus mennybemenetelére emlékszik. Húsvét vasárnapjától 50 napra. A szentlélek leszállt az apostolokra.
- **Karácsony** – december 25., Jézus születése
- **Vízkereszt** – január 6.

2. Ószövetség

Teremtéstörténet

Definíciók

- Elohimista forrás – Isten természetfeletti
- Tohuvabohu – össemmiség

- A **világ és az ember teremtéséről** szól
- Isten szellemi, természetfeletti lényként jelenik meg benne (“Isten lelke a vizek felett lebegett”)
- **Hét napon át** tartott. Menete:
 - 1) **Világosság és sötétség szétválasztása**
 - megjelenik a **szómágia**, Isten mondja, hogy “Legyen...” és az úgy is történik
 - 2) **Égbolt és víz (+föld) szétválasztása**. Itt még nincs szárazföld, a vízben van az élet
 - megjelenik a **“teremtő Isten”** szimbóluma, vagyis nem mondja, hanem teszi a szétválasztást
 - 3) **Szárazföld és víz szétválasztása**, a fűvek-fák megteremtése
 - 4) A világítók megjelennek **az égbolton** (Nap, Hold, csillagok)
 - 5) **Vízi és szárnyas állatok** (felsőbbrendű emlősök itt még nincsenek)
 - 6) **Emlősök és az ember megteremtése**
 - az ember **“Isten képmására”** jön létre
 - Isten **hatalmat** ad neki (“hajtsátok azt uralmatok alá”)
 - 7) Isten megpihen, ez a keresztények és zsidók templomi-, ünnepnapja
- A teremtéstörténet szerint:
 - Isten létformája az **örökkévalóság**, térformája a **végtelen**
 - termthet szóval (semmitől valamit), formálhat (valamiből valamit), sarjaszthat (semmitől/valamiből valamit) és szétválaszthat (valamit valamitől)

A “másik” emberteremtés, Édenkert, bűnbeesés

- A **második emberteremtés-történet** szerint:
 - eleinte volt a semmi, majd Isten esőt fakasztott
 - a **föld anyagából** (agyagból, mint egy szobrot) **megalkotta az embert**
 - fákat teremtett, köztük az élet fáját, a “jó és a rossz tudásának fáját”, melyről az ember nem ehetett
- Mivel az embernek kellett **segítőtárs** (és az élőlényeket csak elnevezte, de társra nem lelt köztük):
 - Isten elaltatta az embert, **kivette az oldalbordáját, és ebből alkotta Évát**
- **Bűnbeesés**:
 - Eleinte az emberek meztelenek, nem szégyenlősek
 - A kígyó kísértéssel a fához csalja Évát, melynek termése csábító, okossá tesz
 - túlzással: “olyan lehetsz, mint Isten”
 - cáfolással: “dehogyan haltok meg”

- **Kiátkozás:** Isten erről tudomást szerez, **kiátkozza és megbünteti az Édenkert bűnöseit:**
 - A kígyót (a felbujtót) megátkozza, hogy ne legyen lába, és ezentúl port egyen
 - Évát (a bűnöst) a férfi alárendeltjévé teszi és fájdalmassá teszi neki a szülést
 - Ádámot (a cinkost) arra ítéli, hogy az élelemért dolgoznia kelljen, és **elveszi tőle az örök életet**

Káin és Ábel

- **Káin (a földműves) és Ábel (a juhásztor) testvérek**, mindketten áldozatot mutatnak be Istennek, de ő csak Ábelére tekint
 - azért **csak Ábel áldozatát fogadja el**, mert ő tovább vándorolna, Káin pedig letelepedne, **Isten pedig az előbbi akarta**
- Isten figyelmezteti Káint, hogy uralkodjon magán, mert közel a bűn, de **Káin** ezzel nem törődik, és **megöli Ábelt** (tehát most a bűn tudatos, nem úgy mint Ádám és Éva esetében)
- **Ez a gyilkosság volt az első halál, ennek következménye:**
 - a **zsidó nép bűjdosása** több évtizedig
 - többé nem "kiválasztott nép"
 - diaszpóra, rómaiak, arabok hódítása, keresztes háborúk, II. világháború
- **Isten megbélyegzi Ábelt: senki sem bánthatja**, hiába bűnös, ember nem rendelkezhet felette

A bábeli torony

- Kezdetben **az emberek egy nyelvet beszéltek**
- Összefogva téglát készítettek, ezekkel **az építőkövekkel várost építettek**
- **Bábelben** elhatározták, hogy azért, hogy hírnevet szerezzenek és **közelebb kerüljenek Istenhez, tornyot építenek**
- Isten megzavarta őket:
 - összekeverte a nyelvüket
 - az emberek szana-szét mentek a Földön
- Ez a Biblia magyarázata a nyelvek kialakulására, az utolsó fejezet, amely az emberiségről szól, innen a zsidóság történetére koncentrálnak

Izsák története

- **Ábrahám (az ősatya) és Sára fia volt Izsák**
- Isten próbára tette Ábrahámot:
 - arra kérte, **áldozza fel egyetlen fiát** (akárcsak ahogy Isten később feláldozta saját fiát, Jézust)
 - Ábrahám meg is tette volna
 - Isten megbizonyosodott, hogy **Ábrahám istenfélő, engedelmes**
- **Izsáknak (Rebekától) két gyerek született, először Jákob, majd Ézsau**
 - Jákob pásztor, Ézsau vadász volt
 - **Ézsau egész nap vadászott**, amíg Jákob otthon főzött, egy nap **Ézsau hazatérve kért Jákob lencséséből**
 - Jákob adott, de azzal a feltétellel, hogy **Ézsau átadja neki az elsőszülöttségét** (vagyis apja halála után ő örököl minden vagyont és "hatalmat")
 - Ézsau beleegyezett, de **az idős, vak Izsák nem fogadta volna el**, ezért Jákob átverte, halálos ágyán **"beöltöztött" Ézsauinak** (állatszőrökkel borította be magát, mint amilyen Jákob volt)
 - Így Jákob kapta meg apjától az áldást, ami az elsőszülött joga
 - Ézsau mérges lett, bement apjához az áldásért, de azt Izsák már odaadta Jákobnak, így **Ézsau eltervezte, apja halála után megöli az öccsét**
 - Erről anyjuk, **Rebeka tudomást szerzett**, és figyelmeztette Jákobot, aki elmenekült, és egy éjjel látomást kapott Istentől, hogy le kell telepednie

A Tízparancsolat

- Amikor a kiválasztott nép kijutott Egyiptomból, **Mózes lett vezetőjük**
- Isten leszállt a sínai hegyre felhők, füstök, tűz, kőrhangok közepette
- Mózes ott **beszélt Istennel**, aki azt mondta neki, 3 nap múlva újra eljön, addig tisztuljanak meg
- Ám amíg Mózes vele beszélt, a nép elbizonytalanodott, aranyborjút kezdtek imádni, mint bálványt
 - ezért Isten elítélte őket, hogy még 40 évig ne érhessenek Kánaán földjére
- **Isten kőtáblán kinyilatkoztatott parancsolatai erkölcsi előírások:**
 - az első három Isten és ember közötti,
 - a maradék hét emberek közötti törvényekről szólt

Jónás könyve

- Isten kiválasztotta Jónást, hogy **mentse meg Ninive, a bűnös város lakóit**, de ő elmenekült a feladat elől
- Ezért a teremtő megbüntette, és amikor Jónás hajóval utazott, vihart kavart és **a legénység bedobta Jónást a vízbe**, ezután a vihar elmúlt
- Jónást **bekapta egy hatalmas cet**, ettől rájött, hogy **Isten hatalma mekkora is valójában**, és félelemből teljesítette a küldetést, **de nem értett egyet Istennel**
- A **niniveiek börtbe kezdtek, és kiérdemelték Isten kegyelmét**, Jónás kiült egy hegyre, és várta, hogy 40 nap alatt mégis csak elpusztuljon Ninive
- Isten tököt növesztett Jónás mellé, hogy ne kapjon napszúrást (és megmutassa, hogy **szeretete kiterjed zsidókra és pogányokra is**), de a tök másnapra elrohadt, ezért Jónás újra bosszús lett
- Isten megkérdezte Jónást, miért bánkodik a tök miatt, amit nem is növesztett. Ezzel **Jónás rájött, hogy Isten nem fogja elpusztítani Ninivét, mert az is az ő teremtménye**

Noé története

- **Az özönvíz egyszerre isteni ítélet és megváltás:**
 - a pusztító víz **katasztrófa**, de a világ **megtisztulását** is jelenti
 - az ítélet a teremtés részleges visszavonása
- **Noé és a családja igazak voltak**, ezért Isten rájuk bízta a világot, annak megmentését: bárka építésével bízta meg őt, és egy-egy párt kellett összegyűjtenie a földi állatok közül
- Az Isten és Noé közötti **új szövetség jelképe** az eget és földet összekötő **szivárvány** lett

Jelképek

- bárka – menedék, oltalom, ajándék
- galamb – béke, szentlélek, hírhozó
- olajfaág – remény, megújulás
- szivárvány – híd

Zsoltárok

- Isten dicséretéről szólnak
- 150 db van belőlük
- **Fajtái:**
 - **dicsérő (himnusz)**, **hálaadó (köszönet)**
 - **szertartási, kultikus**
 - **panasz (segítségkérő)**
 - **átok, bűnbánó**
 - **ünnepi**
 - **bölcsességi (elmélkedő)**
- Szerzők: Dávid király, Mózes, Salamon
- Verselés: gondolatrítmus, mondatpárhuzam

Definíció

- gondolatrítmus – mondatok, vagy kisebb egységek ismételtetése a zsoltárookban

Szimbólumok

- 1 Isten
- 2 Mózes táblája
- 3 Szentháromság, királyok, 3+7 parancsolat, Péter háromszor tagadja meg Jézust, harmadnak támad fel J.
- 4 evangélium/evangélista, évszakok

- 5 Mózes könyvei
- 6 ágú csillag (zsidó csillag)
- 7 nap, főbűn, hétágú gyertya, 7+3 parancsolat
- 8 boldogság
- 10 parancsolat, csapás
- 12 apostol
- 40 Noé "utazása", a zsidókra kirótt negyven év plusz vándorlás, negyven nap Jézus böjtje